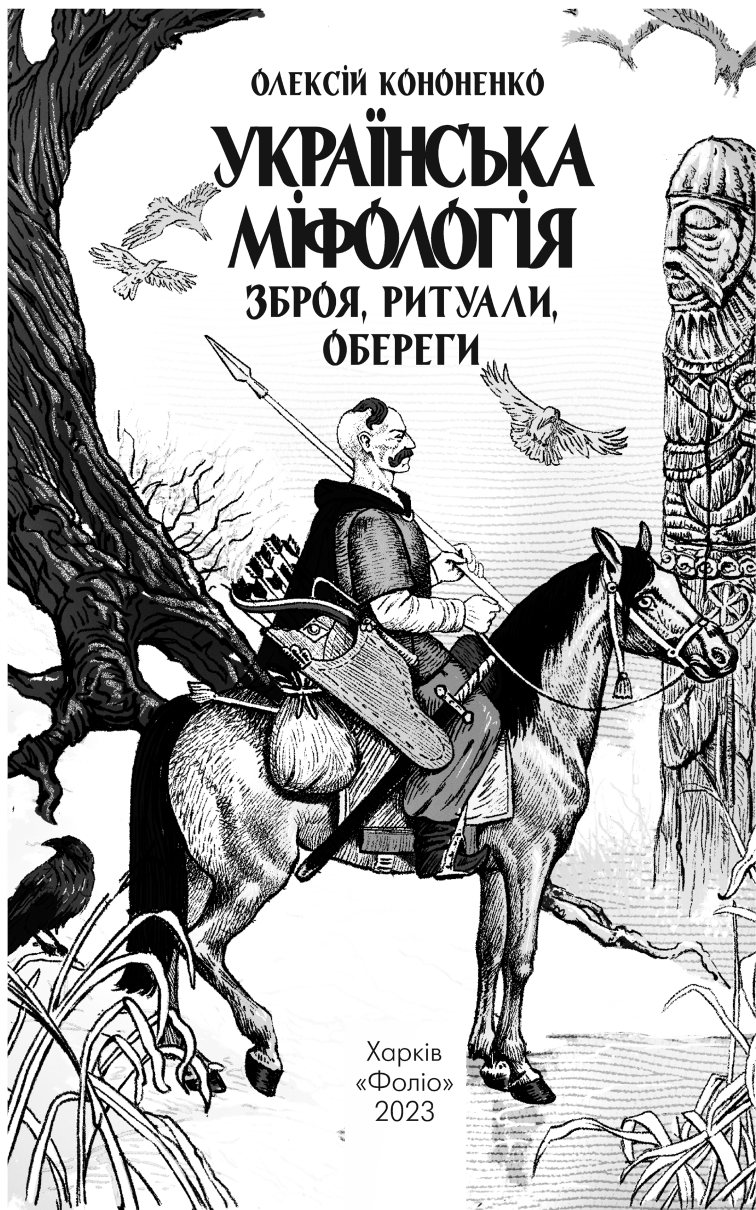

ОЛЕКСІЙ КОНОНЕНКО
**УКРАЇНСЬКА
МІФОЛОГІЯ**
ЗБРОЯ, РИТУАЛИ,
ОБЕРЕГИ

Харків
«Фоліо»
2023

З ГЛИБИНИ ВІКІВ

Першим із слов'ян, хто розповів про походження та розселення слов'ян, був монах Києво-Печерського монастиря Нестор, який проживав у кінці XI — на початку XII ст. і за свою працю названий у слов'янському світі літописцем. Нестор вже тоді, маючи під рукою церковну догматичну літературу, та й, певно, апокрифи, свідчення мандрівників, географів та істориків, називає слов'ян нащадками трьох синів Ноя, мова яких з-поміж 72-х інших утворилася після вавилонського скупчення, які рушили через Малу Азію та Дунай до нових місць свого проживання. Ще до слов'янина Нестора в VI ст. свої думки про походження слов'ян описав готський історик Йордан (Йордан). Базуючись на античних традиціях, землі, де проживали слов'яни, він

називає Скіфією, слов'ян — венетами (хоч і в часи римських істориків Плінія і Тацита /початок нашої ери/, і в часи Йордана венети відомі як склавини і анти, або ж склавини і анти — дві складові об'єднання венетів).

Через багато століть було висловлено думку, що етнонім „венети” в античні часи додавався не тільки до жителів басейну Вісли, а й до населення інших регіонів. Про те свідчать назви міст на Адріатиці (Венеція), в Австрії (Відень), а також річки Вента в Латвії. Таким чином, можна припустити, що венети розселялися і в Прибалтиці.

Деякі дослідники вважають, що слов'яни можуть походити від етрусків (самоназва — расени), які в VIII ст. до н. е. створили високорозвинену культуру, що мала великий вплив на становлення та розвиток римської цивілізації. Такі припущення породили гіпотези про історію слов'янства ще з часів Троянської війни і походу на Єгипет через Палестину „народів моря” (XII ст. до н. е.).

Деякі сучасні історики припускають, що назви „венеди, склавини, анти” — екзоетноніми слов'ян, тобто їхня назва з боку інших народів: степняки іранського або тюркського походження називали сусідів-слов'ян „антами”, германці — „венетами”, а візантійці використовували слов'янську самоназву „склавіни” (від грецького „словени”, тобто люди, що володіють словом).

Багато хто припускає, що назва „слов'яни” пішла від „слово”; що слов'яни так називали себе, відрізняючи від іноземців, яких вони називали „німими”, „німцями”, тобто що ті не вміють розмовляти слов'янською мовою. У джерелах зустрічається назва слов'ян — „діти слова”. Час єдності слов'ян історики позначають до кінця I тис. н. е. Після цього почалося розселення слов'ян з праслов'янських територій, що між Віслою і Дніпром та в області Карпат, — у центральну та східну Європу. Від Ельби до Дніпра і від берегів Балтійського моря до півночі Балканського півострова проходила диференціація слов'ян.

Дослідження вчених свідчать, що у IV—III тис. до н. е. на слов'янських землях була розвинена **Трипільська культура**. Трипільці, які з Балканського півострова прийшли на правий берег Дніпра, були першими й найдавнішими хліборобами на нинішніх українських землях.

(В десяти хвилинах від Мелітополя знаходиться фантастичне нагромадження великих валунів — Кам'яна Могила. Цю доісторичну пам'ятку фіксують супутники. Енергетика цієї споруди заввишки з п'ятиповерхівку здавна приваблювала людину, а десять тисяч років тому тут залишили свої знаки — таємничі написи і послання — первісні люди. В цілому світі сьогодні, мабуть, немає більш давньої пам'ятки культури історії розвитку людства. Кам'яній Могилі понад 12 мільйонів років. Ієроглі-

фи з Кам'яної Могили вперше замалював на початку 1887 року професор М. Веселовський. А розібрався в них археолог Отто Бадер у 1950 році. Зважаючи на зображення мамонтів, волохатих носорогів, печерних ведмедів та левів, люди навідувалися до Кам'яної Могили ще 14 тисяч років тому. Бадер розшифрував в петрогліфах штрихи шумерського письма. Вони дуже схожі на клинописи з підручника німецького археолога Арно Пібеля „Основи шумерської граматики” (1923). У 1942—1943 рр. (під час Другої світової війни) німецьким експертам вдалося прочитати 40 „протошумерських написів”. Український вчений А. Г. Кіфішин у праці „Древнє святилище Кам'яна Могила. Досвід дешифрування протошумерського архіву XII—III тисячоліть до н. е.” (К., 2001) датує ті написи 6200 роком до н. е. Археологи згодні з думкою Кіфішина, що наприкінці IV тисячоліття до н. е. шумери пішли з Нижнього Подніпров'я до Месопотамії, а на зміну їм прийшли трипільці.)

Вчені, історики, археологи (В. Хвойка, А. Добровольський, М. Макаревич, О. Лагодовський, О. Шапошникова, В. Даниленко) на базі досліджень і фундаментальних відкриттів довели, що у палеометалічну добу на величезній території України жили об'єднані племена, котрі були знайомі „...з металургією бронзи, займалися скотарством, в якому переважала велика рогата худоба та коні. Вони використовували тяглову силу биків, знали гарбу, їздили верхи” (В. Даниленко).

Високими культурами великих територій ранньозалізного віку вважаються **Скіфська та Сарматська**. Між Дністром, Західним Бугом та Дніпром виникають давні племінні союзи і держави. Наймогутніші — Скіфія, Кімерія, античні держави Північного Причорномор'я.

Значний вплив на культурний розвиток слов'янських племен, починаючи з VII ст. до н. е., мали античні міста Північного Причорномор'я, зокрема Тира у гирлі Дністра (сучасний Білгород-Дністровський), Ольвія у гирлі Дніпра (територія нинішньої Миколаївської області), Пантікапей (у районі сучасного міста Керч). Під тиском скіфських племен грецькі міста Криму та Східного Причорномор'я об'єдналися в державу під назвою Боспор (Боспорське царство), на чолі держави стало місто Пантікапей.

Формування слов'янського етносу відбувалося до III—II ст. до н. е. Дослідники вважають, що період формування праслов'янських племен завершився на межі ери.

У II ст. до н. е. — I ст. н. е. виникла **Зарубинецька культура**, що була заснована праслов'янсько-балтійськими племенами в басейні середньої й верхньої течій Дніпра, Прип'яті, Південного Побужжя. Сколотські племена були витіснені сарматами у верхнє Подніпров'я в басейни Сожа і Сейна, де жили поморські племена, притиснуті із заходу германцями. На кінець I ст. н. е. півден-

на частина Зарубинецької культури стала базою для формування народів **Черняхівської культури**; пізніше на базі Зарубинецьких племен виникла **Київська археологічна культура** — майбутня етнічна основа (разом із черняхівцями) населення Київської Русі.

Однією з основних, пов'язаних із слов'янами-венетами, археологічних культур на межі нової ери була **Пшеворська культура**. Виникла вона на початку II ст. до н. е. внаслідок злиття різних лужицьких та поморських племен, а також за участю деяких племен скотів. Пшеворська та Зарубинецька культури слов'ян Дніпра і Дністра були дуже близькі. Поморські племена у складі народів Пшеворської археологічної культури на межі двох епох очолило велике племінне об'єднання венедів. Воно займало територію від Венедської затоки (південна і південно-західна частина Балтійського моря) до Карпатських гір включно. Об'єднання племен було необхідним для боротьби з готами. У I ст. н. е. римські історики Пліній Старший, Тацит, Птолемей згадують слов'ян під іменем „венеди”, „венети”. Племена Пшеворської археологічної культури брали участь у формуванні Черняхівської культури, а пізніше — **Празької**. Таким чином, вони є етнічним підґрунтям багатьох сучасних слов'янських народів.

Венеди західного регіону в процесі свого культурного розвитку поглинули якусь частину дакського

та германського етносу, східні слов'яни увібрали в себе значний балтський та сарматський культурний компонент.

У II ст. н. е. етнокультура та політична ситуація на слов'янських обр'ях стабілізувалася. Слов'янські племена розширили територію проживання, відродили традиційні види ремесел, хліборобство, спорудили металургійні центри. Тісним та плідним є зв'язок між слов'янськими групами Волині, Подністров'я, Подніпров'я; відбувається уніфікація культур, консолідація слов'янських племен венедев між Дніпром і Дністром.

Процес формування слов'янської культури був призупинений появою у II ст. н. е. германських племен. Войовничі готи захопили землі Мазовії і Підляшшя, а наприкінці цього ж століття посунули на Волинь. Слов'яни цих земель переселилися в Подністров'я і середнє Подніпров'я. Слов'янські племена Подністров'я зупинили завойовників і змусили їх повернути на схід у південне Побужжя.

Період III—IV ст. н. е. називають в історії періодом **Великого переселення народів**. Швидко зростає населення, розвиток господарської діяльності потребує нових земель під вирощування зернових і під пасовиська. Германські, слов'янські та сарматські племена переміщуються на територію Римської імперії, що займала значні території. Велике переселення народів розпочалося пересуванням готів з Прибалтики в Південне

Причорномор'я. Готські племена осіли в пониззі Дніпра — остготи, та між Дністром і Дунаєм — вестготи. У кінці III ст. (375 р.) гуни розбили племінний союз готів, підкорили остготів та інші племена. Рятуючись від гунів, вестготи перейшли Дунай і оселились між нижнім Дунаєм і Балканами на території римської провінції Мезія. Рим дав дозвіл на поселення вестготів, але потім своїми утисками спричинив повстання готів. Військові змагання йшли з перемінним успіхом. На початку V ст. вестготи здобули Рим, захопили частину Галлії, Іспанії і заснували на цих землях Тулузьке королівство (419—507 рр.). До середини V ст. германські племена вандалів, алеманів, бургундів, франків, англів, саксів заселили територію Західної Римської імперії. Гуни, якими керував Аттіла, утворили величезну державу. Щоб прогнати готів і врятувати свої території, слов'яни змушені були йти на союз з гунами. Гуни намагалися захопити Галлію та Італію. Проте після кількох поразок та смерті Аттіли держава гунів розпалася. У 455 році вандалі зруйнували Рим, а через 20 років вождь племені скирів Одоакр скинув останнього імператора Ромула Августа — Римська імперія припинила існування.

З другої половини V ст. н. е. розпочався процес формування слов'янських культур, що був зумовлений розгромом готів, розпадом Західноримської імперії, виступом слов'ян проти Візантії. Період

первіснообщинного ладу у слов'ян завершується, починається період військової демократії — початкової форми соціально-класових відносин. Утворюються великі міжплеменні союзи: Антський і Склавенський.

Рух слов'ян у всіх напрямках відбувався під час Великого переселення народів, особливо у заключній фазі — V—VII ст. У ці часи слов'янські племена асимілювалися з іранськими, фракійськими, дакськими, кельтськими, германськими, балтськими, фінно-угорськими та іншими.

До VI ст. слов'яни заселили придунайські території, які були складовими Східної Римської (Візантійської) імперії, у середині VI ст. перейшли Дунай і протягом століття розселилися на Балканах (Мезія, Македонія, Фракія, Далмація, Істрія, більша частина Греції) та деінде в Малій Азії. У VI—VII ст. слов'яни дійшли до приальпійських регіонів, заселили Дакію, Паннонію; розселилися між Одером та Ельбою, зайшли на територію Германії.

У VII—VIII ст. продовжується рух слов'ян до центральної та північної Європи. Розселяючись на розлозі ареаля від північно-східної Європи і Балтійського моря до Середземномор'я та від Волги до Ельби, асимілюючись з іншими племенами та народами, слов'яни розпадаються на окремі спільноти на основі локальних прадіалектів слов'янських мовних груп.

У VI—VII ст. для захисту від ворогів виникають перші слов'янські утворення. Це не були міцні держави, вони виникали і знову розпадалися, міняли території і об'єднували час від часу різні племена. Так, **держава Само**, яка утворилася у VII ст. для захисту від аварів, баварців, лангобардів, франків, об'єднувала слов'ян Чехії, Моравії, Словаччини, Лужича і (частково) Хорватії та Словенії.

Поява державності у слов'ян належить до VII—IX ст. **Болгарська держава** (перше Болгарське царство) заснувалася у 681 р. Хоч у кінці X ст. Болгарія підпала під залежність Візантії, як показав подальший розвиток, болгарська народність до того часу вже мала сталу самосвідомість. У другій половині VIII — першій поло-

Похід князя Олега на Царгород.
Мініатюра з Радзивіллівського літопису

вині IX ст. відбувається становлення державності у сербів, хорватів, словенців. У IX ст. утворюється **Давньоруська державність** з центрами у Києві, Старій Ладозі, Новгороді — **Русь**, якій пізніше учені дають назву Київська Русь. **Київська Русь** була однією з найбільших, наймогутніших і найвпливовіших держав середньовічної Європи. З'являються міста, розвиваються ремесла, йде активна торгівля і обмін товарами з арабськими країнами та Візантією. Військові вправи та походи слов'янських князів переважно закінчуються вдало. Захід та Схід можуть мати взаємини між собою тільки через територію Київ-

Хрещення Володимира Святославовича.
Мініатюра з Радзивілівського літопису

ської Русі, бо вона простяглася від Карпат до Волги, від Чорного моря до Північно-Льодовитого океану. Взагалі, Русь — загальна назва східного слов'янства. Відомі Мала Русь і Велика Русь. Це поняття церковні. Мала Русь — центр, місце осідку Київського митрополита, а Велика Русь — землі навколишні. Біла Русь — від білого полотняного одягу; Червона Русь (Галичина) — на Заході, при заході сонце червоне, та й в одязі західних українців багато червоного кольору; Чорна Русь (Брестчина та Полісся) — у поліщу-ків хати не мазані, не білені, а з дерева, з часом вони чорніли.

На IX — початок X ст. підпадає існування **Великоморавської держави**, яка мала велике значення для розвитку загальнослов'янської культури. У IX ст. виникає **Давньопольська держава**. У середині XI ст. племена бодричів, лютичів та частина помор'ян створили Вендську державу, яка протягом кількох десятиліть успішно протистояла германцям, данцям, норманам.

Водночас відбувався процес християнізації слов'ян, причому значна частина південних слов'ян і всі східні слов'яни опинилися у сфері греко-православної церкви, а західні слов'яни (включаючи хорватів і словенців) — римо-католицької.

Перехід до державних утворень показав якісно новий рівень етносоціального розвитку слов'ян — початок формування народностей.

*Звилось сонце над горою,
Чекали дня слов'янські вої,
Щоби зійтись на полі бою.
Нарешті — в хід мечі й списи.
Пилюка засліпила очі,
Гаряча кров кипить, дзюркоче,
День стрімко котиться до ночі...
Спини їх, Господи еси!*

...А ми хто? Хто ми? Хто ми? Хто
наші предки? Пришлі? Автохтони?
Сколоти? Лоти? Вихідці з Дворіччя?
Висока віть з пракореня слов'ян?
Які були тут мови і наріччя? В яких
садах співалось солов'ям?

Ліна Костенко

ПЕРШОПРЕДКИ

Аскольд і Дир. Бож. Боян. Булгар. Ванда.
Венд. Власта. Волхов. Годослав і Уміла. Гостомисл.
Кий, Щек, Хорив і Либідь. Колаксай, Ліпоксай,
Арпоксай і Таргітай. Крак. Крив. Крок. Лібуше,
Казі й Тета. Лех, Чех і Рус. Мал. Малуша. Попел.
Пршемисл. П'яст. Радим, В'ятко і Дуліба. Рюрик,
Синеус і Трувор. Скиф, Агафірс і Гелон. Славен.
Хвостек.

Першопредки, прародичі, прабатьки, антропоморфні герої язичницьких міфів, культурні герої — родоначальники народів, племен. На відміну від дійсних предків, діяльність першопредків відбувалася в міфічні часи. Найбільш архаїчні образи тотемних першопредків, які часто мали зооморфний і зооантропоморфний вигляд. У слов'ян це міг бути Велес, що прибирав подобу ведмедя, тотемного звіра.

Традиційний сюжет загибелі першого міфічного покоління людей — веле-

тів, які створили землю. У слов'ян цей сюжет прослідковується в билині про Святогора та Іллю Муромця, а також у переказах про великдонів.

Мотив трьох першопредків — генеалогічних героїв притаманний багатьом народам, зокрема й слов'янам. Він залишався характерним для легендарних генеалогій аж до Середніх віків. Брати Кий, Щек і Хорив — генеалогічні герої полян; брати Дуліба, Радим і В'ятко — родоначальники слов'янських племен дулібів, радимичів і в'ятичів („Повість минулих літ”).

Проміжний статус між першопредками — культурними героями — і предками, особливо правлячої династії, займають засновники династій і держав, образи яких пов'язані з переходом від міфа до історії (Рюрик, Булгар, П'яст).

Важко подати широкий перелік першопредків слов'ян, бо свідчень дійшло мало. Є згадки, імена в літописах. Багато найменувань праслов'янських вождів та героїв є у „Велесовій книзі”. Зважаючи на те, що „Велесову книгу” поважні вчені не визнають серйозним історичним джерелом, не будемо наполягати на історичній достеменності імен з цього джерела, хоч деякі з них відомі й з інших, більш перевірених списків. Матимемо на увазі два варіанти: перший — імена слов'янських князів і родоначальників вигадані, але ж могли бути такими; другий — вони переписані з інших джерел.

У „Велесовій книзі” згадується міфічний Батько тиверців, прапредки Кісек (Кишек) і Орей, Богумир і Слава, волхв Квасура, прародички племен Древа, Скрева і Полева, предок сіверян Сєва, а ще Лебедян, Славєр, Верєн, Серєжень, премудрий князь Сах, боярин Сєгеня і боярин Скотєнь, князі Білояр Криворог, Свєнтояр, Бравлін, Мєзіслав, Боруслав, Комонєбранєць, Горислав, воєвода Бобрець та інші.

У „Хроніці” Даліміловій та Козьми Празького є перелік воєвод чеської землі: „Брати Чєх і Лєх, Крок та його доні Лібуше, Казі й Тєта, Мудрий Пршємисл, який дав країні закони і статuti, Незамисл, Мнєта, Войєн, Вніслав, Кршєсомисл, Неклан, Гостівіт, а ще витязі та герої Бівой — чоловік Казі, Горимир, Чєстмир, князь Брунц-вік...”

Маючи мало свідчень, будемо пам'ятати імена, які дійшли до нас.

АСКОЛЬД І ДИР

За літописними даними, київські князі другої половини IX ст., нащадки Кия, останні представники київської династії. За іншими даними, Аскольд (Оскольд, Осколд) і Дир (Дір) — дружинники Рюрика.

У польського хроніста Яна Длугоша читаємо: „Після смерті Кия, Щека і Хорива, наслідуючи їх по прямій лінії, їхні сини і племінники багато років господарювали в руських, поки наслідування не перейшло до двох рідних братів — Аскольда і Дира”.

Княжили брати, очевидно, у різні часи. Дира згадує Аль-Масуді, і його свідчення базуються на більш ранніх джерелах; за свідченнями Масуді, Дир — найвидатніший із слов'янських князів, володів багатьма містами і значними територіями, в його міста приїздили мусульманські купці.

Перше прийняття Руссю християнства було при Аскольді. У багатьох джерелах згадується про хрещення Аскольдом (інколи й Диром) частини населення Київської Русі. У 867 році до

ЗМІСТ

З ГЛИБИНИ ВІКІВ 4

ПЕРШОПРЕДКИ 18

Аскольд і Дир. Бож. Боян. Булгар. Ванда.
Венд. Власта. Волхов. Годослав і Уміла. Гостомисл.
Кий, Щек, Хорив і Либідь. Колаксай, Ліпоксай,
Арпоксай і Таргітай. Крак. Крив. Крок. Лібуше,
Казі й Тета. Лех, Чех і Рус. Мал. Малуша. Попел.
Пршемисл. П'яст. Радим, В'ятко і Дуліба. Рюрик,
Синеус і Трувор. Скиф, Агафірс і Гелон. Славен.
Хвостек.

ПЛЕМЕНА СЛОВ'ЯН ТА ЇХНІ СУСІДИ 78

А) СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКІ НАРОДИ (СУЧАСНІ)82

Білоруси. Українці. Росіяни.

Б) ПЛЕМЕНА СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКІ (ДАВНІ)95

Білі хорвати. Бужани. Волиняни. В'ятичі.
Деревляни. Дреговичі. Дуліби. Ільменські словени.
Кривичі. Полочани. Поляни. Радимичі. Сіверяни.
Тиверці. Уличі.

В) ПОЛАБСЬКО-ПОМОРСЬКІ СЛОВ'ЯНИ118

Бодричі. Лужичани. Лютичі. Поморяни.

Г) ПЛЕМЕНА ЗАХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКІ.....129

Морави. Поляки. Словаки. Чехи.

Д) ПЛЕМЕНА ПІВДЕННОСЛОВ'ЯНСЬКІ 141

Болгари. Боснійці. Македонці. Серби. Словенці.
Хорвати (Далматія і Дубровник). Черногорці.

**Є) ДАВНЬОГРЕЦЬКІ ПОЛІСИ (МІСТА-КОЛОНІЇ
V СТ. ДО Н. Е. — VI СТ. Н. Е.) 159**

Борисфен. Генуя. Гермонасса. Ілурат. Калос-Лімен.
Керкінітида. Кіммерік. Кітей. Костянтинополь.
Мілет. Мірмекій. Неаполь Скіфський. Ніконій.
Німфей. Ольвія. Пантікапей. Парфеній.
Рим Давній. Синдика. Таврика. Танаїс. Тіра.
Тірітака. Феодосія. Феодоро. Харакс. Херсонес
Таврійський. Чембало.

ЗБРОЯ ТА БОЙОВІ ОБЛАДУНКИ..... 182

А) РІЖУЧА Й КОЛЮЧА ЗБРОЯ 190

Акінак. Кинджал. Кончар. Меч.
Ніж. Палаш. Тесак. Шабля. Ятаган.

Б) РІЖУЧА, УДАРНА, КОЛЮЧА ЗБРОЯ 206

Бердиш. Кельт. Клевець. Лабрис. Сагарис.
Сокира бойова.

В) УДАРНА ЗБРОЯ..... 214

Батіг. Булава. Кистень. Ослоп. Палиця.
Сокира-молот. Шестопер.

Г) МЕТАЛЬНА, КОЛЮЧА ЗБРОЯ 227

Гарпун. Лук і сагайдак. Піка. Пороки.
Праща. Рогатина. Самостріл. Совна. Спис.
Стріла. Сулиця. Якірці.

Д) ЗАХИСНІ ОБЛАДУНКИ. СПОРЯДЖЕННЯ 248

Аркан. Байдана. Бармиця. Бахтерець. Дощатий
обладунок. Зарукав'я. Зерцало. Кінська упряж.
Колонтар. Кольчуга. Лускоподібний обладунок.

Пояс складальний. Тегилай. Торч.
Шоломи (Єріхонка. Ковпак. Місюра. Шапки.
Шишак). Щит. Юшман.

**ДВІР І ХАТА: СИМВОЛИ, РИТУАЛЬНІ
ПРЕДМЕТИ, ЗНАРЯДДЯ ПРАЦІ..... 280**

Борона. Веретено. Віз. Вікно. Віник. Ворота.
Горщик. Гребінь. Дах. Двері. Двір. Діжа пікна.
Домовина. Дорога. Драбина. Замок і Ключ. Килим.
Колесо. Колиска. Коцюба. Криниця. Кут. Лава.
Ложка. Мисник. Ніж. Образи. Піч. Плуг. Погріб.
Покуть. Поріг. Посвіт. Посуд. Призьба. Прядка.
Решето. Сволок. Скриня. Сокира. Стіл. Стодола.
Ступа. Хата. Храм. Човен.

ОДЯГ ТА ІНШІ ОБЕРЕГИ ЛЮДИНИ 352

Анталуз. Борода і Вуса.
ВЗУТТЯ (Личаки. Постоли. Ходаки. Черевики.
Чоботи). Вінок і Стрічки. Гільце. Голка і Нитка.
ГОЛОВНІ УБОРИ (Бриль. Капелюх. Каптур.
Кибалка. Кораблик. Кресаня. Клобук. Кучма.
Митра. Намітка. Очіпок. Убрус. Хустка. Шапка).
Гребінець. Громова стріла. Дзеркало. Дуля. Зачіска.
Зерно. Квітка похресна. Коса дівоча. Люлька.
Ляльки.
ОДЯГ (Андарак. Багряниця. Байбарак. Балахон.
Гугля. Гуня. Делія. Дерга. Димка. Жупан. Запаска.
Капота. Каптан. Кептар. Кирея. Кобеняк. Кожух.
Корзно. Корсетка. Кунтуш. Курта. Лейбик.
Мальованка. Плахта. Попередниця. Сак. Сарафан.
Сардак. Свита. Сорочка. Спідниця. Сукня.
Футерка. Халат. Чемерка. Чуга. Штани. Шущун.
Юпка). Писанки. Підкова.
ПОЯС (Крайка. Очкур. Черес). Прапори.
ПРИКРАСИ (Аграф. Браслет. Гердан. Діадема.
Дробинка. Згарда. Камея. Кільця. Колти. Намисто.

Обручка. Пектораль. Підвіска. Рясни. Сережки.
Уплітки. Фібули. Чільце. Шелести). Ріг. Рушник.
Свічка. Талісман.
ТКАНИНИ (Адамашка. Алтабас. Габа. Газ. Грезет.
Десятинка. Єдваб. Кармазин. Кашемір. Китайка.
Крижмо. Лудан. Люстрин. Оксамит. Парча. Пістря.
Полотно. Пурпур. Рогожа. Ряднина. Сап'ян.
Семиряга. Серпанок). Хрест.